

aotub, selle läbi kõigist kahjulikkudest mõtetest Kaani vastu saab pubastatud. Würist ei tahtnud ei päihest ega tuld kummardada. „See ei ole mitte sünnis, — rääkis tema, — ei ristiinimene loodud asja kummardab, kuna Jumalat Ainsat peab kummardama, selle tahtmise läbi kõik loodasti on loodad.“ Würist pidas patuks Tatarlaste nõundmist hirmu ja ilmaliku kasu pärast täita. Tõsine usija peab oma usku julgeste üles tunnistama; Mihhael võttis nõuks ennemine Kristuse pärast kannatada kui usust taganeda. Seda andsiwad Kaani sulased Batile sedamaid teada. Bati pani imeks niisugust julgust, — see oli esimene inimene, kes tema tahtmisele julges vastu panna. Bati läkitas Mihhaeli suure oma ligema teenri würisti mae-nitfema. „Kuule meie tsaari, — rääkis Bati saadik würistile Mihhaelile, — kummarda päihest ja tuld; kui sa kummardad — siis annab tsaar sulle suuri auu: kui sa ei kuule, — siis sa sured hirmsat surma.“ Mihhael jäi kindaks ja ütles:

„Aga mis teie tsaar mulle lubab: würistiriski ja selle maailma auu, mis kiireste laob, sest kõik see pole mitte jäädam. Ise tsaar Batil ei tea, mis temast saab: täna on ta wägew wallitseja, homme waene lerjaja; täna terve, homme halge; täna ta hõlgab ihastlud toredused, homme on tal ju surmahals käsjes ja ussid lõõwad teda; täna elus, homme surnud.“

Kaani saadik pani imeks würisti tartust, aga Bati läsu järele ähwardas ta teda sumega. Würist waatas lindlaste nende ähwarduste peale: „Mina olen waimis Kristuse pärast surema, ja oma Jumala pärast; alaste olen ma oma emalust tulnud, alaste lähen ma ka ära.“ Peale selle wõttis ta püha dhtusdõmaaga ja waimistat eunast surma waatu ette.

Tema sõjamehed ja sugulased maenitfesiwad teda, et ta Kaani tahtmist pidi täitma, sest ta teised würistid olla alandamise teel armu teeninud. „Teie pärast ei haffa ma oma hinge mitte ära riskuma, lootsis Mihhael nalle, ja, kui ta würistiride leiast oli maha heitnud, ütles järe. Wõite teie maailma auu, mina nõuan teie taewa auu.“ Peale selle pööras ta eunast ümber Bati saadiku poole ja laskis Batile teada anda: „Tema jumalaid ma ei kummarda ega teeni ja tema seodusewastasi laskmist ma ei tunla.“ Bati, kui ta seda kuulis, sai täis tulli wiha ja laskis Mihhaeli hirmjal wõlli ära hukata. Mihhaeliga ühes sai weretunnistaja trooni ka tema truua teener Weodor, kes würisti tema kannatamiste ajal rõõstis. Oige-usu ristis tõstis tema pühade hulla. Niisugused tõed näitawad, et Wenemaal weel mehi oli, kes oma usu eest kannatada ja surra mõistawad, oleksiwad nad ka mõistnud endid ühendada. Aga see oli raske töö.

Sõjamehed ja murud elanikud saidwad kas haffa weristies sõdades hirmsa waenlase waatu wõlbelde, ehk neid wõeti wangi; ja suurem hull

nendest, kes eluste oltwad jäänud, oltwad nõnda ära ehmatanud, et nad ei julgenud Jumala ilmasse waadata, waid oltwad peidus metsades ja jooksiwad ilma tagasi waalamata kui nad kuulis üht Tatarlast iustusiwad nägema. Kus enne linnad ja külad seisiwad, seal ei olnud nüüd muud kui tuhahunnikud ja waremeid näha. täidetud surnutehadega, mis tuhade laupa maas mädanestiwad; kus enne elumajad seisiwad, seal oltwad nüüd müstad, kullunud ahjud. Keetud, ojad, jõed oltwad täis surnutehast, keda keegi ei wõinud maha matta. Wõist werst eemal nendest hirmjatest matuse-ahadest oli kole kait kuulda.

Sõgis tuli oma wiimase ja külmadega; talw jõudis täite oma lumehangudega; ära näginud ja lõhnast jäänud Wenelased tulwad wälja metsadest, kuhu nad waenlaste eest oltwad haffa läinud. Warem oli nell surra nälja kätte, kui hirmsate Tatarlaste kätte langeda. Kurjad wõltsjad sõusiwad neid linn, pantiwad neid ahelateste, kistusiwad riided nende seljast maha, wedasiwad neid enestega käikide peal ühes, teutasiwad neid, warwasiwad neid nälja, küla ja teiste hirmsate plinamistega. „Enad nusiwad tapli, kes nende ilmade ees Tatarlaste hobustest saidwad ära sõlutud. Wotariide nalle, kes enne ühesili waewast ei teadnud, kudehetes ja siibritetes käisiwad, hull teenrid ees ja taga, oltwad nüüd harimata rahwa orjad, laudsiwad nende nalkete wett, jahwatafiwad käsiwõidega ja põletasiwad oma walgaid kätt tule peal, kui nad oma plinajatele toltu walmistasiwad. Reed, kes elasiwad, laatsesiwad surra, ei wahu leida.“ Üleüldine leluamine. üleüldine hirm wallises rahwa kesse. Mõõmsad oltwad ühes loitad, laarnad, hundid ja teised ihaldõlad metsloomad, ja Tatarlaste.

Wahwas tundis Tatarlaste al Jumala wiha oma pattude pärast. Tema kuulis änetufes hirmust healt, kes teda laskis enese peale waadata ja õiget mõistust üles wõtta.

„Hirmus on, lapsed, kirjutas piiskop Serapion Wladimirski, hirmus on langeda Jumala wiha alla: niisuguselt karistusi ei ole meie Jumala kätt waatu wõtnud; kas meie maa polnud wangipõlwe, kas meie linnad polnud mitte wõetud; kas meie liad ja wennad polnud mitte maha lõõdud; kas meie naised ja lapsed polnud mitte ära wangi wiidud, ja kas ülejäädud polnud mitte wõderast rahwast orjabels tehtud ja libedasse orjaiskisse pandud. . . .

„Jumal laskis meie peale halastamata rahwa, kurja rahwa, kes armu ei annud ei nooreta iludusele, ega wanaga jductusele, ega lapses noorusele . . . Jumala sojad oltwad maha ristud, püha soja ristid teutatud, kõik, mis püha oli, sai jalgadega sõturud, piiskopid saidwad mõõga roasts. püha munkade kehad heideti liadudele sõõgiks; meile liade ja wendade werd jõi maa rohkeste, nagu wett; würistilistade sõjapealikute liidus tanged, meie wahwad põgenesiwad hirmus; meie külad oltwad ära heinatatud, meie suurud sai alandatud; meie inud kadus . . . Meie tõmbasime eneste peale Jumala wiha, nagu wihma taewast.“

Ei olnud wennalisku armastust, ei olnud üht meelt . . . ja Wenema pidi oligama.